

5. Трофімов С. А. Щодо запровадження адміністративної відповідальності за порушення законодавства про правовий режим району проведення антитерористичної операції / С. А. Трофімов [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://nauka.nulau.org.ua/download/el_zbirnik/1/Trofimov.pdf.

УДК 327.82(494.9)(043)

Трофименко М.В., кандидат політичних наук, доцент

ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ КНЯЗІВСТВА ЛІХТЕНШТЕЙН

Глобалізація має критичний вплив на різні сторони діяльності держави, трансформуючи традиційні уявлення про міць держави, військовий та економічний потенціал, політичний вплив тощо. Сьогодні країна, що вважається малою з точки зору території, населення, природних ресурсів може здобути величезний вплив перетворившись на центр надання фінансових та банківських послуг, виробництва високих технологій тощо.

Малі держави можуть бути визначені цілим рядом способів, але серед науковців і вчених завжди залишається неоднозначність та розбіжності щодо таких класифікацій. Деякі науковці характеризують малі держави як суб'єкти із обмеженими можливостями та впливом. Інші науковці, щоб визначити тип держави, використовують такі показники: населення, територія, валовий національний продукт (ВНП), валовий внутрішній продукт (ВВП), а також елементи військово-економічного потенціалу держави. Основна проблема полягає в тому, щоб визначити, де прокласти межу між малими державами та країнами середніх розмірів, бо серед визначень «мала держава» та «середня держава» існує ще й «карликова держава». Дослідження карликових держав, здається, застигло на вивченні питань суверенітету та дієздатності – тобто, на тому, як залежність від інших держав у питанні розробки та проведення політики впливає на цю політику. Відповідно до цього деякі автори припускають, що необхідність карликових держав підтримувати дійсний суверенітет на території в деякій мірі ставиться під сумнів іншими державами, а також що ці країни не можуть підтримувати те, що у більших державах визначається як мінімальна необхідна «присутність» у міжнародній спільноті держав (членство в міжнародних організаціях, посольства в основних столицях тощо) через відсутність ресурсів. Наприклад, у 1920 році заява Ліхтенштейну на членство в Лізі Націй була відхилена через відсутність атрибутів суверенітету, а також відсутність армії. Однак, сьогодні ці традиційні параметри держави хоча й не є менш важливими, однак не є абсолютними у визначенні статусу держави. Як зазначає один спеціаліст: «Я твердо вважаю, що не розмір земельної ділянки або чисельність населення країни визначають її значення та взаємодію зі світовою громадськістю, а її внесок у багатосторонню дипломатію та її досягнення»³.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) також спробувала надати визначення малим та карликовим державам. У дослідженні, яке проводив Навчальний та дослідницький інститут Організації Об'єднаних Націй у 1971 році, наводилися вислови Генерального секретаря ООН, які були вжиті у 1966 році та визначали малі держави як «невеликі за площею, чисельністю населення, а також людськими та економічними ресурсами». Згідно з визначенням ООН, мала або карликова держава означає державу з населенням чисельністю один мільйон або менше. Хоча вираз «карликова держава» може бути сприйнятий посадовими особами країн як зневажливий, але насправді він вже прижився у науковій літературі та є загально вживаним. Ми розуміємо термін «карликова держава», як такий, що позначає країни з населенням менше 100 тисяч жителів. Однією з таких країн є Ліхтенштейн.

Незалежно від обраного визначення, суть держав з позначкою «мікро» позначатиме обмежені ресурси у зовнішній політиці та дипломатії. Через невеликий розмір карликові держави, як правило, характеризуються обмеженими природними ресурсами і менш масштабною економічною діяльністю, що стає на заваді діяльності уряду та громадським послугам. З цієї причини вони сприймаються як держави зі слабкими повноваженнями в галузі міжнародних відносин. Малі держави з обмеженими ресурсами вважають штаб-квартиру Організації Об'єднаних Націй важливим центром аналізу та синтезу інформації для своїх дипломатичних, економічних потреб та питань безпеки.

Ліхтенштейн вперше вирішив створити почесні консульства у 2004 році, а їх призначення почав у 2007-2009 роках, щоб заповнити певні представницькі прогалини у стратегії зовнішньої політики Ліхтенштейну.

³ Stringer Kevin D. Honorary Consuls in Small States Diplomacy: Trough Lichtenstein's Lens / Kevin D. Stringer // Discussion Papers in Diplomacy. — Issue 120. — Netherlands Institute of International Relations "Clingendael", 2011. — P. 4.

На відміну від інших країн, де почесний консул виконує традиційні обов'язки, такі як видача віз та обслуговування громадян, у Ліхтенштейні п'ять нині працюючих почесних консулів взагалі не виконують традиційні посадові обов'язки. Консули Ліхтенштейну практикують далекосяжну публічну дипломатію, покращують імідж країни та поширюють просвітницьку роль, спрямовану на підвищення рівня знань про Ліхтенштейн у інших країнах. Тобто, вони демонструють країну як виробничий центр світового рівня, намагаються створити більш сприятливу картину своєї фінансової політики у контексті нападів на країну за низьке оподаткування, а також виступають в якості стратегічних зовнішньополітичних пунктів отримання та обробки інформації.

Реалізація дипломатії може стати дорогим задоволенням для малих держав – лише відкриття посольств у майже 200 країнах могли б значно збільшити витрати. На міжнародному рівні обмеження для більшості карликових та малих держав були настільки суворими, що багато з них взагалі не в змозі самостійно представляти свої інтереси. Це призвело до появи деяких помилкових засобів розширення встановлення зв'язку зі своїми представництвами за кордоном. Головною характеристикою карликових держав в галузі дипломатії є інтенсивне використання механізмів з метою не тільки мінімізувати витрати на підтримку представництв за кордоном, а і максимізувати прибуток.

Логічно було б знайти економічний засіб розширення дипломатичних можливостей для двостороннього співробітництва. Тут можна розглядати різні варіанти. Постійне представництво є першим та основним шляхом встановлення відносин між державами. Хоча, цей варіант може підійти більше великим країнам. У той час як постійні посольства є незамінними у виконанні своїх основних функцій і в той час як обмежене, але селективне відкриття постійних представництв підходить також і малим державам, карликові держави, можливо, мають шукати альтернативи, враховуючи свої обмежені ресурси. Варіантом такого представництва може бути одностороннє представництво. Одностороннє представництво – це коли одна країна підтримує постійне представництво в іншій, але інша країна не має представництва у цій країні. Крім традиційного двостороннього представництва карликові держави можуть розглянути більш альтернативні та інноваційні шляхи розширення і встановлення діалогу з іншими країнами. Одним із шляхів є одночасне багатостороннє представництво. Це також називається паралельне представництво або крос-акредитація. Коли уряд застосовує цей метод, він відкриває одне посольство або призначає одного посла для двох або більше країн. Цей прийом часто використовується для підтримки двосторонніх відносин, не відкриваючи при цьому окремі посольства у кожній країні. Існує три варіанти використання такої моделі. Перший варіант – це коли посол одночасно призначається для двох або більше країн, в яких держава, що призначає, вже має фізичні дипломатичні представництва. Другий – посол і посольство країни одночасно призначаються для двох або більше країн, де держава, що призначає, не має представництва. Третій – посол (але не посольство) призначається для двох або більше країн. У таких випадках посол міг би очолювати посольство в третій країні або міг би працювати в Міністерстві закордонних справ країни проживання. У цьому випадку послы живуть в одній країні, а виїжджають до інших, якщо це необхідно. Це дозволяє країні мати повноцінні дипломатичні відносини з країною без постійного посла. Незважаючи на відносну економічність, метод одночасного багатостороннього представництва не часто застосовується карликовими державами.

Іншим методом, схожим на вищезазначений, є варіант, коли посол-нерезидент займається питаннями що виникають у країні призначення, перебуваючи у своїй країні. Цей метод можна удосконалити до створення невеликого посольства на чолі з тимчасовими повіреними у справах, при цьому посол проживатиме у своїй країні та виїжджатиме до призначеної країни кілька разів на рік. Поняття «посол з особливих доручень» або «спецпредставник» належать до понятійного апарату цього методу. У цьому випадку головою представництва є резидент своєї країни, акредитований у декількох державах за кордоном.

Одним з інноваційних підходів, що був запропонований науковцями, є створення віртуальних посольств і консульств для підтримки карликовими державами двосторонніх відносин.

Цікаво, що навіть така потужна держава як США впроваджує віртуальні представництва, хоча і з перемінним успіхом. Деякі країни використовують невеликі торгові та туристичні служби замість офіційного дипломатичного представництва в регіонах, що представляють економічний інтерес. Нарешті, кількість консулів, безумовно почесних, розглядається в якості інноваційного рішення щодо питання представництва. Призначення почесних консулів є результатом обмежень, з якими стикаються малі держави в міжнародних відносинах і зовнішній політиці.

Цей останній підхід є одним з найбільш ефективних засобів, до якого карликові держави можуть вдаватися, щоб розширити свою міжнародну діяльність. Відмінність функцій дипломатичних та

консульських представництв у якійсь мірі полягає в змінній практиці. Іноді дуже важко відокремити суто комерційні інтереси держави від політичних або навіть стратегічних питань.

Ліхтенштейн загалом має п'ять форпостів для розширення двостороннього представництва і досягнення деяких з вищезгаданих цілей зовнішньої політики (два почесних консульства в Німеччині: Франкфурті та Мюнхені, а також три почесних консульства в США: Маконі, Лос-Анджелесі та Портленді).

Перше почесне консульство Ліхтенштейну було відкрите лише в 2007 році в Сполучених Штатах, а нові створювались протягом 2010 року. Роль, функції та взаємовідносини цих консульств, їх голів і ключових зацікавлених сторін продовжують розвиватися.

У Сполучених Штатах функції почесного консульства охоплюють чотири основні напрямки діяльності. Консули в середньому витрачають близько 900-1000 годин на рік на втілення в життя питань дипломатичної діяльності та на відрядження. Їх обов'язки включають в себе:

- Доступність та зв'язки з громадськістю: бути доступним протягом усього дня або протягом декількох годин в день, щоб займатися справами та питаннями, що стосуються Ліхтенштейну. Для цього необхідно відправляти електронні листи, відповідати на дзвінки, переглядати листи та інші документи та надсилати інформаційні матеріали.

- Надання інформації про Ліхтенштейн: проводити лекції та показувати презентації в школах, громадських організаціях, в культурних центрах, а також відвідувати університети, щоб розширити загальні знання про Ліхтенштейн.

- Представництво: участь у проведенні нарад консульського корпусу, відвідування важливих подій та участь у внутрішній діяльності; проведення урядових заходів на всіх рівнях – національному, державному та місцевому; проведення як урядових так і неурядових прийомів. Багато часу витрачається на подорож до місця проведення подій і заходів, які можуть відбуватися 2-3 рази на тиждень, а з ночівлею – один або два рази на місяць. Консульський корпус є важливою базою для проведення будь-якої діяльності.

Демонстрація результатів ефективної діяльності почесних консулів Ліхтенштейну відбулася в Джорджії 26 лютого 2009 року, коли Сенат штату Джорджія прийняв дві окремі резолюції, в яких високо оцінював Князівство Ліхтенштейн за його роботу в сфері консульських відносин і оцінюючи діяльність доктора Брюса С. Аллена як почесного консула Князівства Ліхтенштейн на Півдні та Південному Сході США, якого було призначено на довічний термін. Консул Аллен потім звернувся до Сенату штату Джорджія для обговорення численних досягнень Ліхтенштейну, а також для того, щоб повідомити, що саме Джорджія стала першим місцем призначення першого почесного консула в історії Ліхтенштейну⁴. Ця промова була невеликим вступом для подальшого розгляду питань на суб-національному рівні, коли 17 березня 2009 року Посол Ліхтенштейну Клаудія Фрайтш звернулася до Палати представників Джорджії в рамках програми Ліхтенштейну з розширення обізнаності про Ліхтенштейн на території США, а також активізації співпраці з американським народом в різних регіонах.

Оскільки Ліхтенштейн міг призначити тільки обмежену кількість почесних консулів, то він почав з найбільших американських економічних та регіональних центрів.

На думку посла Ліхтенштейну, почесні консульства, що знаходяться у США, відіграють ключову роль в стратегії дипломатичного розвитку країни. Зокрема, існує необхідність представити Ліхтенштейн як багатогранний центр економіки та бізнесу. Всупереч поширеній думці, обробна промисловість робить найбільший вклад в економіку Ліхтенштейну, а вже потім фінансові послуги. Щодо сприйняття Ліхтенштейну як фінансового центру, то почесні консули зобов'язані інформувати громадськість про останні реформи в секторі фінансових послуг Ліхтенштейну в тому числі про багатосторонні угоди та про боротьбу з фінансовими злочинами. Почесні консули в США зосереджуються на просуванні іміджевої реклами, тобто проводять лекції та презентації; відповідають на питання для інформаційних матеріалів і є активними членами місцевого консульського корпусу.

У Сполучених Штатах почесні консули щороку представляють докладний звіт про діяльність. Вони також мають регулярно взаємодіяти з Посольством (один-два рази на тиждень). Посол і почесні консули обговорюють питання відносин з громадськістю, публічну дипломатію, культуру, туризм, прямі іноземні інвестиції, а також існуючі або плановані заходи, що стосуються досягнень Ліхтенштейну.

⁴ Stringer Kevin D. Honorary Consuls in Small States Diplomacy: Trough Lichtenstein's Lens / Kevin D. Stringer // Discussion Papers in Diplomacy. — Issue 120. — Netherlands Institute of International Relations "Clingendael", 2011. — P. 28.

У Німеччині почесні консульства Ліхтенштейну з'явилися зовсім недавно, і в той же час вони мають сильний громадський вплив та відіграють важливу роль, як і їх американські колеги, але їх діяльність трохи відрізняється. Ця різниця в основному пов'язана з необхідністю проведення кризових переговорів з метою врегулювання суперечок щодо податків між урядами двох країн. Як зазначив почесний консул доктор Крістіан Вайгель: «Моє завдання полягає в розширенні обізнаності про Ліхтенштейн поза питання податкової суперечки». Разом зі своїм колегою Крістіаном Ратьеном вони сприяють досягненню цієї мети шляхом впливу на внутрішні дебати щодо питання високих податків vs. права громадян на недоторканність приватного життя й на використання послуг зарубіжних фінансових центрів на власний розсуд, не вказуючи на менших сусідів⁵. Вони також намагалися підкреслити позицію Ліхтенштейну як доброго сусіда, що надає можливості для торгівлі, туризму та інвестицій. Як прокоментував Вайгель: «Ми хочемо показати людям Баварії, що просто необхідно поїхати до цієї країни і що кожен південний німець повинен її відвідати, принаймні один раз у своєму житті».

З наявністю почесних консулів Ліхтенштейн, здається, має досить непоганий корпоративний підхід у сфері міжнародних відносин. Цей «фірмовий» підхід передбачає введення інновацій шляхом розширення параметрів класичної консульської установи за межі видачі віз та обслуговування громадян; зосередження уваги на брендингу та публічній дипломатії, щоб створити імідж та ефект впізнавання для Ліхтенштейну; проникнення в стратегічні регіони, при цьому перемішуючи національний капітал; і визначення дипломатичної ключової та не ключової компетенції.

Наявність у Ліхтенштейна почесних консулів демонструє інноваційний підхід і можливу гнучкість, властиву даній організації. Розширення дипломатичних зв'язків служить декільком цілям. Цей метод ефективно впливає на розвиток дипломатії, розширює можливості публічної дипломатії, покращує імідж, з мінімальним ризиком та витратами.

Консульська модель Ліхтенштейну також являє собою важливий механізм в рамках загальної публічної дипломатії та стратегії брендингу. Починаючи з 2002 року, Ліхтенштейн змінив свій національний імідж шляхом встановлення інтегрованих суспільних відносин, дипломатії та брендингової кампанії. Крім модернізації інтернет-сайту уряду на привабливе джерело інформації з усіх питань (від фінансів до туризму), спілкування з журналістами та представниками громадської думки та проведення консультацій для створення бренду Ліхтенштейну, князівство використовувало класичну дипломатію. Невелика дипломатична служба, яка історично обмежена посольствами в Берні та Відні, була розширена до восьми іноземних представництв, у тому числі в міжнародних центрах, таких як Брюссель, Берлін, Нью-Йорк і Вашингтон.

Ліхтенштейн виходить за рамки створення та використання бренду, «використовуючи» своїх почесних консулів для проведення публічної дипломатії. Не зважаючи на те, що не існує повноцінного визначення терміну публічної дипломатії, вона включає в себе заходи в галузі інформації, освіти та культури з метою впливу на іноземний уряд. Коротке визначення терміну дається Полом Шарпом, який описує її, як «процес, за допомогою якого прями відносини з людьми в країні встановлюються для просування інтересу і розширення значення тих, кого представляють». Публічна дипломатія призначена для іноземної громадськості, і її можна розглядати як симптом підвищення рівня м'якої сили в міжнародних відносинах. Як маленькі, так і великі країни в останні роки проявили великий інтерес до публічної дипломатії.

Грунтуючись на ролі публічної дипломатії, по суті, почесні консули Ліхтенштейну є регіонально-орієнтованими суб-національними послами.

Можливо, Роберт Кеохейн був правий, коли сказав, що: «Якщо ліліпути можуть зв'язати Гуллівера, або примусити його битися за них, їх треба роздивитися так само ретельно, як і гіганта»⁶. Ліхтенштейн є наявним прикладом цього афоризму через використання князівством почесного консульства – універсальної і економічно ефективної дипломатичної установи, чия діяльність знаходиться за межами традиційних функцій консульств, таких як: видача віз та обслуговування громадян.

Ця модель має як сильні, так і слабкі сторони. З позитивного боку це збільшує кількість з мінімальними витратами ресурсів, надає регіонам більшу роль у великих і важливих двосторонніх дипломатичних відносинах і використовує місцеві і регіональні мережі. З іншого боку, масштаби не

⁵ Stringer Kevin D. Honorary Consuls in Small States Diplomacy: Trough Lichtenstein's Lens / Kevin D. Stringer // Discussion Papers in Diplomacy. — Issue 120. — Netherlands Institute of International Relations "Clingendael", 2011. — P. 31.

⁶ Stringer Kevin D. Honorary Consuls in Small States Diplomacy: Trough Lichtenstein's Lens / Kevin D. Stringer // Discussion Papers in Diplomacy. — Issue 120. — Netherlands Institute of International Relations "Clingendael", 2011. — P. 37.

досить великі, оскільки існує лише 27 закордонних представництв, отже Ліхтенштейн володіє обмеженими можливостями контролю за діяльністю великої кількості почесних консулів. Підбір персоналу має вирішальне значення і являє собою великий ризик. Нарешті, дати оцінку успіху в галузі публічної дипломатії також дуже важко.

З інноваційної точки зору уряд Ліхтенштейну відкрив почесні консульства і надав їм повноваження в рамках публічної дипломатії та стратегії брендингу.

Таким чином, розглянувши вищезазначені питання, можна зробити наступні висновки.

По-перше, вплив глобалізації змінив уявлення про традиційні характеристики держав, їх роль в регіоні та світі в цілому.

По-друге, для реалізації своїх зовнішньополітичних завдань малі держави все більше запроваджують у дипломатичну практику використання почесних консульських установ, які не потребують фінансових витрат з боку держави, а згідно Віденської конвенції про консульські зносини 1963 року всі витрати покладаються на почесного консула.

По-третє, малі держави використовують почесні консульства для реалізації питань публічної дипломатії та стратегії брендингу, поширюючи таким чином інформацію про себе, залучаючи інвесторів, туристів тощо.

По-четверте, з огляду використання почесних консульств малими державами постає питання ретельного відбору консульських посадових осіб та моніторингу ефективності їх діяльності⁷.

Література

1. Трофименко М. В. Інститут почесних (нештатних) консулів / М. В. Трофименко, К. В. Балабанов // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. — К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка Інститут міжнародних відносин, 2012. — Випуск 105. Частина I (у двох частинах). — С. 9—14.

2. Трофименко М. В. Дипломатична та консульська служба : підручник для студентів ВНЗ / М. В. Трофименко, К. В. Балабанов. — Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2013. — 432 с.

3. Трофименко М. В. Публічна дипломатія малих держав / М. В. Трофименко // Вісник МДУ. Серія Історія. Політологія. — 2016. — Випуск 16. — С. 329—336.

4. Batora Jozef. Public Diplomacy in Small and Medium-Sized States: Norway and Canada / Jozef Batora // Discussion Papers in Diplomacy. — Issue 97. — Netherlands Institute of International Relations “Clingendael”, 2005. — 26 p.

5. Mohamed Ali Naseer. The Diplomacy of Micro-States / Ali Naseer Mohamed // Discussion Papers in Diplomacy. — Issue 78. — Netherlands Institute of International Relations “Clingendael”. — 37 p.

6. Stringer Kevin D. Honorary Consuls in Small States Diplomacy: Trough Lichtenstein’s Lens / Kevin D. Stringer // Discussion Papers in Diplomacy. — Issue 120. — Netherlands Institute of International Relations “Clingendael”, 2011. — 38 p.

УДК 323.225(043)

Черпаченко О. О., кандидат політичних наук, доцент

НОВІТНЄ ПОВСТАННЯ ЛУДИТІВ

Вже десятиліття тому стали популярні дослідження за тематикою нової, постінформаційної конфігурації соціуму, неофеодалізму якщо завгодно. Але інвестори та політтехнологи, вільні і не дуже журналісти та академічне середовище, як і мери та їхні радники, міністри та юристи – прихильно сприймаючи ці новітні ідеї, не змогли оцінити той вплив, що буде прикладений до жорсткої реальності в них під ногами. Від Е. Тоффлера [1] та Ф. Фукуями [2] до Д. Аджемоглу та Дж. Робинсона [3], включно із неокомуністом І. Валлерстайном [4], теоретики що десятиліттями закликали поглянути всіх на нові грані реальності.

Марно.

Колін Крауч, ще задовго до нинішнього стану речей, писав про кінець демократії внаслідок тектонічних здвигів у суспільстві, але ніхто не звернув на нього уваги. Адже насправді реакція суспільства на процеси в економіці породжує форми світу політичного, тому саме вона зробила недоречними та неефективними форми відносин, що вельми далекі від класичної демократії. Не

⁷ Трофименко М. В. Публічна дипломатія малих держав / М. В. Трофименко // Вісник МДУ. Серія Історія. Політологія. — 2016. — Випуск 16. — С. 335.